

В. С. Крінціленко

аспірант

Запорізького національного університету

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ПРИНЦИПУ РОЗУМНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Встановлено, що метою статті є визначення особливостей становлення принципу розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах. Визначено, що інтеграція України до ЄС не лише передбачає зміну зовнішньополітичного курсу, але і вимагає адаптації чинного національного законодавства до правових стандартів європейського законодавства, в тому числі перегляду змісту правових принципів в цілому, і зокрема, в межах окремих галузевих інституцій. Наголошено, що формування національної правової системи України відбувається в умовах постійної боротьби за незалежність, що відбувалось в умовах окупації її територій західними імперіями та російської імперії, що змінилось запровадженням режимів тоталітаризму, який сформувався внаслідок панування «радянщини» на українських землях. Підкреслено, що здатність розумно усвідомлювати дійсність суспільного та державного розвитку має визнаватися тим, що є цінним для людини, для певних соціальних груп, а відтак має пропагуватися та захищатися. Встановлено, що реалізація ідеї «людноцентризму» має втілюватися у принципах побудови правової системи держави. Підкреслено, що принципам права є притаманними характеристики динамічності та змінності, що обумовлюється історичним розвитком суспільства та держави. Акцентовано, що формування уявлення про принципи права характеризують різні етапи розвитку державності, і відображує відповідні типи цивілізацій, починаючи від античних часів і закінчуючи сучасним світом інформаційного (цифрового) суспільства. Зроблено висновок, що в основу сучасної концепції правотворення має бути покладено серед інших і принцип розумності. Акцентовано, що формалізований підхід до розуміння принципу розумності є малоефективним, і лише застосування раціоналізму для відображення структури правової системи «знеживлює» право, та призводить до його дегуманізації, що є хибним рухом суспільного розвитку. Визначено, що розумність має розглядатися як з боку раціонального сприйняття норми, так і з боку емоційного її схвалення суб'єктом правореалізації, правотворення, правозастосування та правотлумачення.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання, принцип, розумність, адміністративно-процесуальні відносини, публічне адміністрування.

Постановка проблеми. Нормативне визнання принципу розумності як принципу, що регламентує адміністративно-процесуальні правовідносини, є відносно новою для сучасних правових системи світу, попри те, що формування такої ідеології та концепції має відносно давню історію. Процеси інтеграції України до ЄС вимагають вжиття заходів із адаптації чинного національного законодавства до європейських демократичних правових стандартів нормативного регулювання суспільних відносин.

Згідно із Законом України від 18 березня 2004 року № 1629-IV «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» встановлюється, що: «державна політика України щодо адаптації законодавства формується як

складова частина правової реформи в Україні та спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроєктування, обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроєктування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроєктного, технічного, фінансового забезпечення процесу адаптації законодавства України» [1].

Стан наукової розробки проблеми. Проблематика дослідження принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин вивчалось в межах комплексних наукових розробок представників науки теорії держави і права, а також представників науки конституційного права, як С.В. Бобровник,

А.А. Козловський, А.М. Колодій, В.В. Костицький, Н.В. Мішина, К.О. Мандрікова, Н.М. Оніщенко, О.В. Петришин, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, Б.Р. Страшинський та інші. Питання застосування принципу розумності вирішувалось в межах окремих галузевих наукових досліджень, здійснених у працях представників науки цивільного права та процесу, зокрема, у працях О.М. Костенка, Р.О. Стефанчука, Ю.А. Тоботи, С.Я. Фурси, Я.М. Шевченко та інших; у працях зарубіжних вчених, зокрема, виділяються наукові розробки А. Барака, Дж. Велеса, Р. Трейнора та ін.

Науково-теоретичну основу дослідження визначення принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин сформовано на підставі використання наукових розробок таких учених, як: М.А. Бояринцева, М.Ю. Віхляєв, Ю.А. Волкова, Р.А. Капюжний, О.В. Капліна, Т.О. Коломоець, В.К. Колпаков, Є.В. Курінний, Ю.О. Легеза, Р.В. Миронюк, Т.Т. Полянський, С.В. Прилуцький, В.В. Тильчик, О.С. Фонова, О.Ю. Хабло, А.А. Шарая, А.С. Штефан, Т.С. Яценко та ін.

Метою статті є визначення особливостей становлення принципу розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах.

Виклад основного матеріалу. Отже, інтеграція України до ЄС не лише передбачає зміну зовнішньополітичного курсу, але і вимагає адаптації чинного національного законодавства до правових стандартів європейського законодавства, в тому числі перегляду змісту правових принципів в цілому, і зокрема, в межах окремих галузевих інституцій.

Формування національної правової системи України відбувається в умовах постійної боротьби за незалежність, що відбувалось в умовах окупації її територій західними імперіями та російської імперії, що змінилось запровадженням режимів тоталітаризму, який сформувався внаслідок панування «радянщини» на українських землях. Зазначене створювало значні перешкоди до збереження плідного підґрунтя для розвитку та впровадження демократичних ідеалів в Україні, які при цьому були характерні для розвинутих часів давньогрецьких міст-поселень, що були на Одещині, та розвитку Київської Русі.

Ідея домінування держави, її інтересів відтак складала основу для побудови національної правової системи. І лише з моменту ухвалення Конституції України 1996 року та Концепції адміністративної реформи 1998 року

[2], завданнями якої було визначено: «формування ефективної організації виконавчої влади як на центральному, так і на місцевому рівнях управління; формування сучасної системи місцевого самоврядування; запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг; організація на нових засадах державної служби та служби в органах місцевого самоврядування; створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінських кадрів; запровадження раціонального адміністративно-територіального устрою», відбувся перегляд «державоцентричної» ідеології у бік ідеології, де людина, її інтереси є найвищою соціальною цінністю для держави та є базисом для розвитку національної правової системи.

Реалізація ідеї «людиноцентризму» має втілюватися у принципах побудови правової системи держави. Відтак принципам права є притаманими характеристики динамічності та змінності, що обумовлюється історичним розвитком суспільства та держави.

Формування уявлення про принципи права характеризують різні етапи розвитку державності, і відображує відповідні типи цивілізацій, починаючи від античних часів і закінчуючи сучасним світом інформаційного (цифрового) суспільства.

Історико-правовий метод визначення принципів права є тим необхідним засобом, що здатен відобразити трансформаційні зміни, що відбуваються у суспільній динаміці розвитку, та здатен охарактеризувати потреби та інтереси окремого соціуму. Однак при цьому визначення змісту принципу розумності є тим відображенням структурного побудови джерел права, що є важливою характеристикою соціального розвитку, але при цьому і є тим базисом, на якому формуються уявлення про закономірності побудови та функціонального призначення того чи іншого нормативного чи управлінського інструменту [3, с. 320].

Отже, як зазначає А.М. Колодій, принципи права є тим базисом, що дозволяє структурувати в цьому правову систему держави, визначити логіку її внутрішньої побудови, встановити співвідношення галузевого регулювання тих чи інших правовідносин [3, с. 4].

В Україні поступово відбувається трансформаційний перехід від розуміння принципів права

як інструментів, що мають лише функціональне призначення, до інструментів, що мають значення норм «прямої» дії, що є поширеним в концепції побудови західноєвропейських правових систем.

Уявлення про генезу становлення принципу розумності в національній правовій системі відтак дозволить відобразити особливості його запровадження на різних історичних етапах розвитку державності.

Такий підхід до встановлення сутності принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин дозволить об'єктивно відобразити його зміст та побудувати концепцію його застосування в сучасних умовах. Принцип розумності є тим інструментом нормативного регулювання, в основу якого покладено відображення структури правової системи та взаємодії учасників суспільних правовідносин, що визначає зміст останньої, і дозволяє говорити про раціональність правозастосування та правореалізації.

Однак при цьому принцип розумності як принцип правового регулювання суспільних правовідносин відноситься до «молодих» принципів, що запроваджені в європейських правових системах, що означає його малодослідженість з точки методологічного розуміння та реалізації.

Принцип розумності на законодавчому рівні був закріплений в правових системах вже сучасних держав, та запроваджені до практики правозастосування. Однак при цьому його сучасний зміст формувався впродовж тривалих процесів розвитку юридичної науки, і тому вимагає звернення до історії його становлення та обґрунтування доцільності його виокремлення.

Пошук засобів, що дозволили б якнайбільш ефективно врегулювати суспільні відносини, який власне і є базисом для визначення сутності принципу розумності, є притаманним вже праву країн Античності.

Вже тоді античні філософи намагались крізь призму раціонального розуміння регулювання того чи іншого виду суспільних відносин встановити їх функціональне призначення.

Навіть згадки про богів Античності, зокрема, про богиню Феміду, є доказом того, що ціллію правового регулювання суспільних відносин є розумне та справедливе їх упорядкування, що виявляється у пошуку відповідей на питання ефективності правореалізації, правозастосування та правотлумачення.

Попри символізм таких текстів необхідно говорити, що ідея раціональності норми права вимагає відходу від емоційного сприйняття суспільних відносин, і запровадження «розумного» їх врегулювання [4].

Відтак античні філософи визначили, що відображення суспільних відносин має відбуватися на таких рівнях, як емоційний та розумний, де останній має визнаватися як основний [5].

Отже, розум є тією гарантією, реалізація якої за думкам філософів античності здатна забезпечити панування суспільного порядку та добробуту.

В цьому сенсі філософами Античності прокладаються паралелі між науковим (логічним) пізнанням та розумовим пізнанням, які також варто враховувати при сучасному тлумаченні такого принципу права як принцип розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах.

Таким чином, наукове обґрунтування того чи іншого прояву правозастосування є тією гарантією, що встановиться панування права, будуть досягнуті цілі нормативного врегулювання суспільних відносин [6, с. 123; 7].

Сократ обґрунтовує, що розумність відображує мудрість права як регулятора суспільних відносин. Тобто філософ зазначає, що мудрість є розумністю, і саме таке тлумачення останньої ним пропагується. Інтелектуальне сприйняття змісту правовідносин є тим базисом, без якого неможливо досягти ефективного врегулювання суспільних відносин, не можливо оптимально вирішити суспільні конфлікти та суперечності [8, с. 48–50].

Висновки. Отже, здатність розумно усвідомлювати дійсність суспільного та державного розвитку має визнаватися тим, що є цінним для людини, для певних соціальних груп, а відтак має пропагуватися та захищатися.

Таким чином, в основу сучасної концепції правотворення має бути покладено серед інших і принцип розумності.

Однак при цьому формалізований підхід до розуміння принципу розумності є малоефективним, і лише застосування раціоналізму для відображення структури правової системи «знеживлює» право, та призводить до його дегуманізації, що є хибним рухом суспільного розвитку.

З врахуванням зазначеного, розумність має розглядатися як з боку раціонального сприйняття норми, так і з боку емоційного її схвалення суб'єктом правореалізації, правотворення, правозастосування та правотлумачення.

Список використаної літератури:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>
2. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>
3. Колодій А.М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання) : Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01; 12.00.02. Київ, 1999. 436с.
4. Карпен У. Процес виконання закону. Нариси з нормотворення (міжнародний досвід) : у 2-х кн. Київ : Укр. шк. навчання нормопроєктувальників. Кн. 2. Укр.-канад. програма з нормотворення. 2000. 236с.
5. Історія політичної думки: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, І. Ю. Вільчинська та ін.; 2-е вид., перероб. і доп. Львів : «Новий Світ–2000», 2017. Т.1. : Від зародження до початку ХХ ст. 404с. URL : file:///C:/Users/%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%81/Downloads/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D1%83%D0%BC%D0%BA%D0%B8_%D0%A2-%D0%BE%D0%BC%201.pdf.
6. Страшинський Р.Б. Значення принципів права в системі засобів забезпечення прав і свобод людини. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини* : зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м.Луцьк, 13 грудня 2019 р.); уклад. Л. М. Джурак. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. С. 120–123.
7. Золотухіна Л.О., Легеза Ю.О. Право на захист публічного інтересу як об'єкт правовідносин. *Юридичний бюлетень*. 2020. Випуск 13. С. 17-24.
8. Ванджурак Р.В. Сократ й українська юриспруденція: передумови, сучасний вплив і майбутнє. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. № 1 (21). С. 47–53.

Krintsilenko V. S. Some issues of the formation of the principle of reasonableness in administrative-procedural legal relations

It is established that the purpose of the article is to determine the features of the formation of the principle of reasonableness in administrative-procedural legal relations. It is determined that the integration of Ukraine into the EU not only involves a change in foreign policy, but also requires the adaptation of current national legislation to the legal standards of European legislation, including a revision of the content of legal principles in general, and in particular, within individual sectoral institutions. It is emphasized that the formation of the national legal system of Ukraine takes place in conditions of a constant struggle for independence, which took place in the conditions of the occupation of its territories by Western empires and the Russian empire, which was replaced by the introduction of totalitarian regimes, which were formed as a result of the rule of «Sovietism» on Ukrainian lands. It is emphasized that the ability to reasonably realize the reality of social and state development should be recognized as something valuable for a person, for certain social groups, and therefore should be promoted and protected. It is established that the implementation of the idea of «human-centrism» should be embodied in the principles of building the legal system of the state. It is emphasized that the principles of law are characterized by dynamism and variability, which is determined by the historical development of society and the state. It is emphasized that the formation of an idea of the principles of law characterizes different stages of statehood development, and reflects the corresponding types of civilizations, starting from ancient times and ending with the modern world of the information (digital) society. It is concluded that the basis of the modern concept of lawmaking should be the principle of reasonableness, among others. It is emphasized that the formalized approach to understanding the principle of reasonableness is ineffective, and only the use of rationalism to reflect the structure of the legal system «dehumanizes» law and leads to its dehumanization, which is a false movement of social development. It is determined that reasonableness should be considered both from the perspective of rational perception of the norm and from the perspective of its emotional approval by the subject of law enforcement, lawmaking, law enforcement and law interpretation.

Key words: regulatory and legal regulation, principle, reasonableness, administrative and procedural relations, public administration.